

International JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (ISHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 20.07.2023
Published /Yayınlanma 30.09.2023
Volume/Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 10(99), 2404-2418

10.5281/zenodo.8396864
Araştırma Makalesi
ISSN: 2459-1149

Doç. Dr. Mehmet Duruel

<https://orcid.org/0000-0001-6864-6690>

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Reyhanlı Sosyal Bilimler MYO, Hatay / TÜRKİYE

Afet Yönetiminde Yerel Yönetimlerin Etkinliği: 6 Şubat Depremi Hatay Örneği

Effectiveness of Local Administrations in Disaster Management: 6 February Earthquake Hatay Example

ÖZET

İnsan hayatının seyrini önemli ölçüde değiştiren, rutinini bozan afetler öngörülemez olmaları, telafisi güç kayıplara neden olmaları sebebiyle daima akademik çalışmaların başat konuları arasında yer almışlardır. Birçok disiplini ilgilendiren bu çalışmaların gerek afetleri yaşayan toplumların gerekse o toplumları yöneten otoritelerin zararlarından kaçınma, risklerden korunma, kayıpları azaltma gibi hususlarda gerçekleştirdikleri tedbir ve politikalara katkıları yadsınmaz bir gerçektir. Depremler, yıkıcı tesirleri, sebebiyet verdikleri can ve mal kayıpları dikkate alındığında tedbir alınması gereken doğal afetlerin başında gelmektedir. Depremlerin sebebiyet verdikleri zararları minimize etmek noktasında alınacak ve uygulanacak tedbirler çok aktörlü bir yönetim mekanizmasını gündeme getirmektedir. Çoğu kaynakta “afet yönetimi” olarak adlandırılan bu süreçte devletin merkezi idaresi, yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ve gönüllü girişimler gibi aktörler yer almaktadır. Depremin gerçekleştiği bölgeyi ekonomik, sosyal ve fiziki bakımdan en iyi tanıyan, ihtiyaçları en iyi bilen, bölgeye en yakın ve ulaşması en hızlı ve kolay olan aktörler şüphesiz yerel yönetimlerdir. Her ne kadar ülkemizde deprem ve afet yönetimi konusunda örgütsel ve kurumsal olarak merkezi yapılanmanın ön planda olduğu görülse de yerel yönetimlerin afet yönetimindeki etkinliği son derece önemli ve kıymetli olarak değerlendirilmektedir. Yerel yönetimler, sadece kendi bölgelerindeki afet ve depremlere değil; aynı zamanda ülkenin değişik bölgelerindeki vakalara da müdahale etmekte ya da müdahalelere destek olmaktadır. 6 Şubat 2023 sabahında Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen depremlerde en çok yıkım ve kayıp Hatay’da gerçekleşmiştir. Deprem bölgesindeki insanların enkazdan kurtarılması, sağlık merkezlerine ulaştırılması, barınma, ısınma, gıda ve temiz su temini konularında ilk müdahaleler yerel yönetim kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu konuda sadece bölgedeki değil, ülkenin değişik bölgelerinden gelen yerel yönetim kuruluşlarının özverili çalışmalarına tanıklık edilmiştir. Bu çalışmada Hatay bölgesinde 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremde yerel yönetimlerin faaliyetleri ve depremden zarar gören bölge insanları için geliştirdikleri politika ve çözümler değerlendirilmiştir. Vaka analizine dayandırılan çalışmada nitel araştırma tekniklerinden mülakat tekniği seçilmiştir. Mülakat tekniğinde deprem bölgesinden sağlanan veriler sistematik bir sınıflandırmaya tabi tutulduktan sonra doğruluk ve güvenilirliği test edilmektedir. Çalışmada depreme hazırlık, depreme müdahale ve deprem sonrası iyileştirme faaliyetleri noktasında yerel yönetim kuruluşlarının etkinlikleri, destek, deneyim ve öngörülleri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hatay, Deprem, Yerel Yönetimler.

ABSTRACT

Disasters, which significantly change the course of human life and disrupt the routine, have always been among the leading subjects of academic studies because they are unpredictable and cause irreparable losses. It is an undeniable fact that these studies, which concern many disciplines, contribute to the measures and policies carried out by both the societies experiencing disasters and the authorities managing those societies in terms of avoiding harm, protecting from risks and reducing losses. Earthquakes are one of the leading natural disasters that need to be taken precautions when their destructive effects and the loss of life and property they cause are taken into account. Measures to be taken and implemented to minimize the damages caused by earthquakes bring a multi-actor management mechanism to the agenda. In this process, which is called “disaster management” in most sources, actors such as the central administration of the state, local governments, national and international non-governmental organizations and voluntary initiatives are involved. Undoubtedly, the actors who know the region where the earthquake took place economically, socially and physically, know the needs best, are closest to the region and are the fastest and easiest to reach, are undoubtedly local governments. Although it is seen that organizational and institutional central structuring in earthquake and disaster management in our country is at the forefront, the effectiveness of local governments in disaster management is considered extremely important and valuable. Local governments are not only responsible for disasters and earthquakes in their own regions; they also intervene or support the cases in different parts of the country. In the earthquakes that took place in Kahramanmaraş on the morning of February 6, 2023, the most destruction and loss occurred in Hatay. The first interventions in the areas of saving the people in the earthquake area from the debris, transporting them to health centers, and providing shelter, heating, food and clean water were carried out by local government organizations. In this regard, the devoted efforts of local government organizations not only in the region but also from different parts of the country have been witnessed. In this study, the activities of local governments and the policies and solutions they developed for the people of the region who were damaged by the earthquake in the Hatay region on February 6, 2023 were evaluated. In the study based on the case analysis, the interview technique was chosen from the qualitative research techniques. In the interview technique, after the data obtained from the earthquake zone are subjected to a systematic classification, accuracy and reliability are tested. In the study, the activities, support, experience and predictions of local government organizations in terms of earthquake preparedness, earthquake response and post-earthquake recovery activities were evaluated.

Keywords: Hatay, Earthquake, Local Governments.

1. GİRİŞ

Doğal afetler, insana hayatında her zaman yer almış olgulardır. Öngörülemezleri, ne zaman meydana gelecekleri, meydana geldiklerinde hangi alanda ne ölçüde ve ne tür tahribatlara sebebiyet verecekleri konularında netlik olamaması gibi sebepler, doğal afetleri sürekli gündemde tutmaktadır. Birleşmiş Milletlerin yayınladığı Dünya Afet Raporu, 2020 yılında dünyada 97,5 milyon insanın afetlerden etkilendiğini ve bu afetlerde 24.396 kişinin öldüğünü ortaya koymaktadır (IFRC, 2020). Afetler içinde en tehlikelisi şüphesiz depremlerdir. İnsan hayatını tehdit eden, telafisi güç ve çoğu zaman önlenemez zararlara neden olan depremlerin etkilerini hafifletmek, riskleri azaltmak, maruz kalan insanların mağduriyetlerini gidermek noktasında başta merkezi yönetim olmak üzere birçok kurum ve kuruluş faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetler deprem öncesi hazırlık ve bilinç geliştirmeden deprem sonrası acil müdahale ve sonrasında iyileştirme süreçlerine uzanan bir dizi aktiviteyi kapsamaktadır. Literatürde “Afet Yönetimi” olarak adlandırılan bu sürecin etkin, verimli olması ve amaçlanan sonuca ulaşabilmesi için farklı alanlarda faaliyet gösteren birçok aktörün birlikte ve koordineli hareket etmeleri zorunluluk arz etmektedir. Merkezi idarenin, sivil toplum örgütleri ve gönüllü kuruluşlar ile özel girişimlerin de yer aldığı bu aktörler içerisinde yerel yönetimlerin önemi özellikle vurgulanmaktadır. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren kamu yönetiminde cereyan eden merkezden uzaklaşma ve yerleşme eğilimleri afet yönetim süreçlerinde de görülmeye başlamıştır (Çağlar,2020). Temel görev ve sorumluluk merkezi yönetim tarafından üstlenilmekle birlikte yerel yönetimlerin afet yönetim süreçlerindeki rolleri her geçen gün artarak devam etmiştir. Son yirmi yılda gerçekleştirilen kamu yönetimi reformları çerçevesinde yerel yönetimlerin afetlere acil müdahale, koordinasyon, planlama, imar ve yapı denetimi, riskli bölgelerden vatandaşların tahliyesi, risk unsuru taşıyan yapıların boşaltılması ve yıkılması, afet bölgelerinde yaşayan halkın bilinçlendirilmesi, eğitimi, konut-arsa üretimi, acil barınma, beslenme, ısınma gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi noktasında önemli görevler ve sorumluluklar üstlendiği görülmektedir. Ayrıca afet önleyici politika ve tedbirlerin hayat geçirilmesi, erken uyarı sistemleri, afet bilgi sistemleri gibi teknoloji odaklı risk ve hasar azaltıcı düzenlemeler yerel yönetimlerin sorumluluk aldığı konuların başında gelmektedir.

6 Şubat 2023’te tarihte ender rastlanan bir deprem meydana gelmiştir. Deprem, on bir ilde milyonlarca insanın hayatını sarsıcı bir şekilde etkilemiştir. Yaşanan maddi ve manevi kayıpların telafisi son derece güçtür. Bu süreçte en fazla yıkımın, dolayısıyla en fazla can ve mal kaybının yaşandığı bölge Hatay olmuştur. Depremi yaşadığı tüm illerde olduğu gibi Hatay’da da depremin öğrenildiği ilk saatlerden itibaren merkezi hükümet, yerel yönetimler, ulusal ve uluslararası yardım kuruluşları ile gönüllü girişimler deprem bölgesine akın etmiş ve depremden zarar gören vatandaşlara destek olmaya çalışmışlardır. Şüphesiz tüm kurum ve kuruluşların çabası kıymetlidir, takdire şayandır. Ancak yerel yönetimlerin deprem sürecindeki gayret ve çalışmalarını özellikle ifade etmek gerekmektedir. Yerel halka en yakın kamu otoritesi olmaları, yerel halkın temel özelliklerini ve ihtiyaçlarını yakından bilmeleri, coğrafyaya hâkim olmaları, alternatif güzergâhları bilmeleri gibi avantajların da etkisiyle en çabuk ve en isabetli müdahaleler yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmiştir. Deprem sürecinin başlangıcında yaşanan kaotik ortam ve koordinasyon eksikliğine rağmen bölgedeki ve ülkenin diğer bölgelerindeki yerel yönetim kuruluşları, merkezi idare ve diğer kuruluşlarla birlikte deprem bölgesinin acil ve temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında üstün gayretler sarf etmişlerdir. Bu aşamada olumsuzluklar, eksiklikler ve gecikmeler de yaşanmıştır. Ancak bu durum yerel yönetimlerin yasalardan kaynaklanan yükümlülükler ile vatandaşlarına karşı olan sorumluluklarını yerine getirme çabalarının önüne geçememiştir.

Bu çalışmada 6 Şubat 2023’te meydana gelen depremde yerel yönetimlerin afet yönetimindeki etkinliği Hatay bölgesi kapsamında değerlendirilmektedir. Değerlendirme kapsamına sadece Hatay bölgesindeki yerel yönetim kuruluşları değil; Türkiye’nin pek çok yerinden gelerek deprem bölgesi Hatay’da insanlara destek olmaya çalışan yerel yönetim kuruluşları da dâhil edilmiştir. Çalışma, nitel araştırma tekniklerinden “mülakat” ve “gözlem” tekniklerine dayandırılmıştır. Hatay sınırları içerisinde deprem sonrası faaliyetlere katılan yönetici ve çalışanlarla görüşmeler yapılmış, bu görüşmeler saha gözlemleri ile desteklenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal çerçeve kapsamında afet, afet yönetimi, yerel yönetim kavramları tanımlanmaya çalışılmıştır. Sonrasında yerel yönetimlerin afet yönetimi ile ilişkileri tarihsel süreç içerisinde hukuki dayanakları ile birlikte irdelenmiştir. Çalışmanın ana gövdesini saha çalışması ve saha bulguları teşkil etmektedir. Bu aşamada çalışmanın kapsam, sınırlılık ve metodolojisi ortaya konulmuş ardından yerel yönetimlerin deprem öncesi, deprem süreci ve deprem sonrası faaliyetleri mülakat sorularına alınan cevaplar ışığında değerlendirilmiştir. Saha bulgularından elde edilen veriler sonuç bölümünde özetlenmiş ayrıca politika önerilerine yer verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Afet kavramı birçok disiplinin alanına girdiği için çok farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) afeti doğa olaylarının neden olduğu yıkım olarak tanımlamaktadır. Afet, doğal, teknolojik veya insana bağlı sebeplerle meydana gelen olağanüstü ve ani bir durum şeklinde de tanımlanabilmektedir. Can ve mal kaybına, çevresel tahribata ve toplumun normal yaşam düzenini bozan ciddi etkilere yol açan afetler çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir da en yaygın ve genel sınıflandırma doğal afetler ve insan eliyle gerçekleşen afetler şeklindedir. Doğal afetler arasında depremler, tsunamiler, fırtınalar, sel, yangın, volkanik patlamalar ve kuraklık gibi olaylar yer almaktadır (Ergünay, 2011). İnsana bağlı afetler ise sanayi kazaları, nükleer sızıntılar ile terör saldırıları, savaşlar, iç çatışmalar ve insan kaynaklı çevre felaketleri gibi olaylardır. Birleşmiş Milletler afet kavramını “ekonomik, sosyal ve fiziksel hasarlara sebep olan, insanın günlük hayatının rutinini bozarak değiştiren, toplumları derinden etkileyen ve mevcut olanaklarla başa çıkılması mümkün olmayan hadiseler” şeklinde tanımlanmaktadır (Kadioğlu 2008). Afetlerin bir başka özelliği, normal şartlarda kendi hayatını başkalarının desteğine gereksinim duymadan sürdürebilen toplumların afet sonrasında yardım ve destek olmadan ayakta duramamasıdır. 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanuna göre “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar” afet olarak tanımlanmaktadır.

Afet ile ilgili tanımlar farklılık arz etse de ciddi ve çözümü son derece güç sorunlara işaret etmektedir. Bu denli zorlukların üstesinden gelinebilmesi planlı, etkili ve çok aktörlü bir işbirliği sürecini gerektirmektedir. Literatürde bu süreç “Afet Yönetimi” olarak tanımlanmaktadır. Afet yönetimi, afetlerin oluşumundan önce, sırasında ve sonrasında insanların ve toplumun hayatını, mal varlığını, çevreyi ve ekonomiyi korumak, afet etkilerini en aza indirmek ve afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak için planlama, hazırlık, müdahale ve iyileştirme süreçlerini içeren bir disiplindir (AFAD, 2014). Afet yönetimi “Afetlerin engellenmesi, risklerin minimize edilmesi, afet sürecine acil, hızlı ve etkili olarak müdahale edilmesi, afetten etkilenen insan ve diğer varlıklar için güvenli yaşam alanları oluşturulması amacıyla tüm paydaşlarla gerçekleştirilmesi gereken bir mücadele sürecidir. Bu süreç, afet öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler ve yapılması gereken çalışmaların planlanması, koordine edilmesi, desteklenmesi, yönlendirilmesi ve etkin olarak uygulanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, imkân ve kaynaklarının belirlenen stratejik hedefler ve öncelikler doğrultusunda harekete geçirilmesini gerektiren, çok yönlü, çok disiplinli ve çok aktörlü, dinamik ve karmaşık bir yönetim sürecidir” şeklinde tanımlanmaktadır (AFAD, t.y).

Afet yönetiminin kapsamı oldukça geniştir ve farklı aşamalarda çeşitli faaliyetleri içermektedir. Risk analizi ve planlama aşamasında afetlerin oluşabileceği riskli bölgeler tespit edilmekte ve olası afet senaryoları üzerinde çalışılmaktadır. Afet öncesi hazırlık aşamasında afetlerle başa çıkma becerilerini artırmak için eğitimler ve tatbikatlar düzenlenmekte toplumda afet bilinci oluşturulmaktadır. Erken uyarı ve iletişim safhasında afet öncesi erken uyarı sistemleri kurulmakta, halka doğru bilgiler aktarılmaktadır. İyi bir iletişim altyapısı, afet yönetimi için kritik bir unsurdur ve acil durum mesajları, haberleşme araçları ve sosyal medya kullanımını kapsamaktadır. Acil müdahale aşamasında yaralıların kurtarılması, sağlık hizmetlerinin sağlanması ve temel ihtiyaçların karşılanması için çalışılmaktadır (Gökçe ve Tetik, 2012). Hasar tespiti ve iyileştirme safhasında afet sonrası zarar tespiti yapılmakta, geçici barınma alanları oluşturulmakta ve toplumun normal hayata dönüşü için iyileştirme ve yeniden yapılanma çalışmaları yapılmaktadır (Genç, 2021). Son aşamada depremzedelere ve topluluğa psikososyal destek sağlanmakta ve travmayı atlatmalarına yardımcı olunmaktadır (Genç, 2004). Afet yönetimi, hükümetler, sivil toplum kuruluşları, insani yardım kuruluşları, yerel topluluklar ve uluslararası organizasyonlar arasında işbirliğini gerektiren bir süreçtir. Amacı, afetlerin etkilerini en aza indirmek, toplumları dayanıklı hale getirmek ve afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamaktır (Gerdan, 2019).

Yerel yönetimler bir ülkenin coğrafi sınırları içerisinde topluluklar şeklinde yaşayan halkın ortak nitelikteki yerel gereksinimlerini karşılamak amacıyla hukuk normları çerçevesinde oluşturdukları yönetsel kuruluşlardır (Açıkgöz, 2007; Eryılmaz, 2007). Türk kamu yönetimi sisteminde merkezden yönetim ve yerinden yönetim olmak üzere iki esas belirlenmiştir. Merkezi yönetim cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar, yardımcı kuruluşlar ile bağlı kuruluşlardan müteşekkil iken yerel yönetimler il özel idareleri, belediyeler ve köy yönetimlerinden oluşmaktadır. Yerel yönetimler içerisinde de belediyelerin yönetsel etkinlikleri diğer birimlere göre çok daha ileridedir. İşlevleri, görevleri ve yapıları bakımından yerel yönetim ve merkezi yönetim kuruluşları birbirinin alternatifini değil, tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Her iki yönetim sisteminin afet yönetimi konusunda hukuki yetki, sorumluluk ve görevleri bulunmaktadır. Afet yönetimi ile

ilgili mali ve hukuki yetkiler ağırlıklı olarak merkezi yönetim bünyesindeki kurum ve kuruluşlara verilmişse de yerel yönetimlerin bu alandaki etkinliklerinin her geçen gün daha da arttığına tanıklık edilmektedir.

3. AFET YÖNETİMİNDE YEREL YÖNETİMLERİN İŞLEVLERİ

Afet yönetimi konusunda uluslararası düzeyde ilke ve prensipleri belirleme ve hayata geçirme çalışmaları Birleşmiş Milletler tarafından sürdürülmektedir. 1990-2000 yılları arasındaki on yıllık sürecin Birleşmiş Milletler tarafından “Uluslararası Afet Zararlarının Azaltılması On Yılı” ilan edilmesi bu alanda atılan ilk önemli adım olmuştur. “Hyogo Çerçeve Eylem Planı (2005- 2015)” ve “Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçevesi (2015-2030)” afet yönetimine ilişkin geliştirilen politikalara esas teşkil eden diğer belgelerdir. Bu belgelere göre afet yönetiminin afet süreci öncesinde başlatılması ve ağırlık merkezinin afet öncesine yöneltmesi gerekmektedir. Ayrıca koordinasyon, iş birliği ve sürecin yerel yönetim mekanizmaları tarafından yönetilmesi gerekliliği ile yönetim politikalarının öne çıkarılması yine bu belgelerde ifade edilmiştir (Yavuz 2020).

Türkiye’de 1999 Marmara depremleri ulusal alanda afet yönetimine ilişkin girişimlerin gündeme gelmesi bakımından milat niteliğindedir. Önceki dönemlerde çeşitli tarihlerde gerçekleştirilen hukuki düzenlemeler afetlerle ilgili yetki ve sorumlulukları tamamen merkezi idareye yüklemiştir (Yavuz, 2018; Akyel, 2005). Merkezi kamu yönetimi anlayışı ile yürütülen bu süreçte karar, yetki, kaynak, dağıtım ve müdahaleler tekeli bir yaklaşımla merkezi idareye verilmiştir. Marmara depremi ile birlikte afet yönetimi anlayışındaki bu merkezi yaklaşımdan uzaklaşmıştır (Küçükşenve Yetkin, 2020). Aslında bu değişim sadece Türkiye’de değil, afetleri yakından deneyimleyen tüm ülkelerde yaşanmaya başlanmıştır. Artık deprem sonrası oluşturulan kriz masası anlayışıyla afetleri yönetmenin etkili sonuç veremediği anlaşılmıştır (Leblebici, 2014). Yeni anlayışta çok aktörlü, çok boyutlu ve afet öncesinden başlayarak afet sonrasına uzanan bütünlükli afet yönetimi anlayışı benimsenmeye başlamıştır. Bu anlayışta merkezi idarenin afete ilişkin yetki ve sorumlulukları başta yerel yönetimler olmak üzere sivil toplum kuruluşları ve hükümet dışı diğer aktörlerle paylaşılmaktadır (Kadioğlu, 2020). Tabi bu anlamda en büyük yük halka yakın, halkla iç içe ve halkın doğrudan seçerek işbaşına getirdiği yerel yönetim kuruluşları tarafından üstlenilmiştir. Afet yönetiminde bu yeni uygulamalar ile bir yandan yerel yönetimler öne plana çıkartılırken diğer yandan yetki ve sorumluluklarda katılım ve paylaşımı temel alan bir model oluşmuştur (Waugh ve Streib 2006). Böylelikle gerçekleştirilmesi planlanan afet öncesi, afet sırası ve afet sonrası önleme, müdahale, iyileştirme çalışmalarına merkezi idarenin yanı sıra yerel yönetimlere de görevler yüklenmektedir (AFAD, 2021). Hâlihazırda daha çok deprem öncesi hazırlık, önleme, yapı denetimi, kentsel dönüşüm konularında yoğunlaşan yerel yönetimlerin görev alanları deprem süreci sonrasında yayılacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Yerel yönetimlerin afet yönetimi konusunda Türkiye’deki yasal dayanaklarına bakıldığında Anayasa ve değişik dönemlerde yürürlüğe konulan yasal düzenlemeler görülecektir. 1982 Anayasası 123. maddesi merkezi yönetimin yanında yerel yönetim yapılanmasından söz ederken, 127.maddesi mahalli idarelerin buldukları bölgedeki insanların ortak gereksinimlerini gidermek üzere yasa ile teşkilatlanmış ve karar organları seçmenleri tarafından oluşturulan kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlar olduklarını vurgulamaktadır (TC 1982 Anayasası mad.127.; Özer ve Önen, 2019). Üç ayrı teşkilat şeklinde yapılandırılan yerel yönetimlerden köyler, 1924 yılında 442 sayılı Köy Kanunu, İl Özel İdareleri 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu¹, normal belediyeler 5393 sayılı Belediye Kanunu² ve büyükşehir belediyeleri 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu³ çerçevesinde faaliyet göstermektedirler (Gözler, 2019; Yıldız,

¹ 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun “Acil Durum Planlaması” başlığı altında yer alan 69. Maddesinde şu şekilde belirtilmiştir; “...yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla, ilin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum planlarını yapar, ekip ve donanımı hazırlar.”

² 5393 sayılı Kanunun “Acil Durum Planlaması” başlığı altında yer alan 53. maddesinde; Belediye yangın, sanayi kazaları, deprem ve diğer doğal afetlerden korunmak veya bunların zararlarını azaltmak amacıyla bölgenin özelliklerini de dikkate alarak gerekli afet ve acil durum planlarını yapar, ekip ve donanımları hazırlar. Planlar doğrultusunda halkın eğitimi için gerekli önlemler alınarak ikinci fıkrada sayılan idareler, kurumlar ve örgütlerle ortak programlar yapılabilir. Belediye, belediye sınırları dışında yangın ve doğal afetler meydana gelmesi durumunda bu bölgelere gerekli yardım ve destek sağlayabilir denilmektedir. 5393 sayılı meri Belediye Kanunu’nun deprem afeti ile ilgili 73“üncü maddesinde değişiklik yapılarak belediyeler, “... belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanlarını oluşturmak, eskiden kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir. Ayrıca aynı yasanın 14. Maddesi de belediyeleri, ...belediye sınırları içinde, mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla... imar, su ve kanalizasyon, ulaşım... zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans... Hizmetlerinin yürütülmesi ve denetlenmesinde yetkili...” kılınmıştır.

³ 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda; “Görev, Yetki ve Sorumluluklar” başlığı altında yer alan 7. maddesinin (u) bendinde “...il düzeyinde yapılan planlara uygun olarak doğal afetlerle ilgili planlamaları ve diğer hazırlıkları büyük şehir ölçeğinde yapmak; gerektiğinde diğer afet bölgelerine araç, gereç ve malzeme desteği vermek; itfaiye ve acil yardım hizmetlerini yürütmek; patlayıcı ve yanıcı madde üretim ve depolama yerlerini tespit etmek, konut, işyeri, eğlence yeri, fabrika ve sanayi kuruluşları ile kamu kuruluşlarını yangına ve diğer afetlere karşı

2008). Tüm bu hukuki düzenlemelerde yerel yönetimlerin afet yönetimine ilişkin görevleri geniş ölçülerde yer almaktadır.

4. HATAY DEPREMLERİNDE YEREL YÖNETİMLERİN ETKİNLİĞİ ARAŞTIRMASI

4.1. Metodoloji, Araştırma Deseni: Vaka Çalışması

Nitel araştırma yöntemi, derinlemesine anlayış ve kapsamlı bir analiz sağlamak için niteliksel verilere dayalı olarak gerçekleştirilen bir araştırma yaklaşımıdır. Nitel araştırma yöntemi, daha çok, bir problemin anlamlandırılması ve açıklanmaya çalışılması durumlarında başvurulan metotlardandır (Creswell, 2015). Bu metot, sosyal olayların açıklanmasında tecrübelerle dayalı olarak kuram ve kavramların öne çıktığı, katılımcıların toplumsal realiteyi nasıl yorumladıklarının araştırıldığı bir süreci ifade etmektedir (Merriam, 2009). Yerel yönetimlerin deprem bölgesi Hatay'daki faaliyet ve etkinliklerini incelenen bu çalışmada nitel araştırma metotlarından vaka / durum analizi yöntemi seçilmiştir. Bu yöntemde bir olay veya olgu tabii ortamında derinlemesine irdelenmektedir. Böylelikle çevresel faktörler de dikkate alınarak vakanın bütünlüğü korunmakta, ihmal edilen bir yönü bırakılmamaktadır (Hancock ve Algozzine; 2006; Yıldırım, 2016). Araştırmalarda öne çıkarılan her metodun sürece etki edecek olumlu ve olumsuz tarafları bulunmaktadır (Benson, 2016). Araştırılacak konunun nitelik ve hassasiyetlerine bağlı olarak araştırma metotlarından bir ve daha fazlası seçilebilmektedir. Yöntem ya da metot seçiminde bu özellikler dikkate alınmaktadır. Vakanın ne olduğu, vakanın sınırları, odağı ve tabii ortamda gözlemlenebilir niteliklere sahip olması, etkili bir durum ya da vaka analizi için gerekli temel nitelikler olarak öne çıkmaktadır (Punch, 2005). Bu çalışmada Hatay'ın da içerisinde olduğu geniş bir coğrafyayı etkileyen 6 Şubat depremlerinde yerel Yönetimlerin etkinlikleri vaka olarak seçilmiştir. Araştırma alanı Hatay bölgesi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada vakanın öznelere depremde Hatay bölgesinde faaliyet gösteren yerel yönetim yönetici ve çalışanlarıdır. Odak noktası ise yerel yönetim yönetici ve çalışanlarının deprem bölgesi Hatay'da gerçekleştirdikleri faaliyetler, gözlemler, deneyimler ve geleceğe ilişkin öngörülerdir.

4.2. Araştırmanın Temel Problematiği ve Araştırma Soruları

Mülakat yönteminin özellikle alan araştırmalarında çokça olumlu yönlerinin olduğu ifade edilmektedir. Araştırma konusu afet ya da deprem ise bu olumlu özellikler daha da belirginleşmektedir. Mülakat yöntemi aracılığı ile depremzedelerin tecrübeleri, dirençleri, fiziksel ve duygusal tepkileri ile talepleri daha rahat anlaşılabilir ve çözüm arayışına girilebilmektedir. Mülakatlar araştırmacıya ciddi bir esneklik ve manevra olanağı sağlamaktadır. Konunun ve katılımcının özelliklerine göre sorular değiştirilebilmekte, uyarlanabilmekte ve gerçeklik tüm açıklığıyla ortaya çıkartılabilmektedir. Bu yolla depremzedelerin ifade etmekte zorlandıkları ancak mutlaka bilinmesi ve üzerine gidilmesi gereken birçok konu gündeme getirilebilmektedir. Diğer yandan mülakatlar araştırmacıların depremzedelerle direkt etkileşim kurmasına imkân verdiği için duygu birlikteliği sağlanabilmekte ve deneyim paylaşımına olanak tanınmaktadır. Bu durum depremzedelerin kendilerini daha rahat ifade etmelerine ve iyileşme süreçlerine katkı sağlamaktadır.

Mülakat yöntemi depremin gerçek etkilerini ve acil ihtiyaçları tespit bakımından da son derece kullanışlı bir yöntemdir. Araştırmacıların depremzedelerle doğrudan iletişim ve etkileşime girmesi sahadan en gerçekçi bilgilerin elde edilmesi ve hızlıca tepki verilebilmesine olanak tanımaktadır. Bu durum deprem sonrası müdahale ve destek süreçleri ile ilk ve acil yardım süreçlerinin çok daha etkili şekilde yönetilmesine yardımcı olmaktadır. Depremzedelerin tecrübelerine odaklanmamayı hedefleyen mülakatlar yoluyla temel ve acil ihtiyaçların tespiti, temini gibi konular oluşan karmaşık ortamı basitleştirmekte ve çözümü kolaylaştırmaktadır. Mülakatlardan hareketle araştırmacılar, deprem sahasında çok geniş kapsamlı bir anlayış geliştirme imkânına kavuşmaktadırlar.

Nitel araştırma yönteminde vakanın anlaşılması noktasında araştırmacılara rehberlik edecek problem sorularına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmada iki temel problem sorusu öne çıkmaktadır. Birincisi, 6 Şubat'ta Hatay'da yaşanan depremi yerel yönetimlerin nasıl deneyimlemişlerdir. İkinci problem sorusu depremi deneyimleyen yerel yönetim yönetici ve çalışanlarının deprem bölgesindeki tespitleri ve ileriye dönük öngörülerinin ne olduğudur. Bu iki temel problem sorusu çerçevesinde araştırmanın alt problem soruları şu şekilde sıralanmaktadır:

alınacak önlemler yönünden denetlemek, bu konuda mevzuatın gerektirdiği izin ve ruhsatları vermek... , z) bendinde de ...afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları insandan tahliye etmek ve yıkmak..." şeklinde tanımlanmıştır.

Yerel yönetimler açısından;

- Deprem bölgesine müdahale esnasında yaşanan zorluklar, eksiklikler nelerdir?
- Depremde oluşan can kayıpları ile ekonomik kayıpları hangi sebeplere bağlamakta ve ne tür tedbirler alınmasını önermektedirler?
- Deprem bölgesinin iyileştirilmesi, yeni ve depreme dirençli yaşam alanları oluşturulması ile ilgili öngörüler nelerdir?

4.3. Veri Toplama Araçları ve Uygulama

Saha çalışması araştırmacılar tarafından oluşturulmuş görüşme formları esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme formlarındaki sorular geniş bir literatür araştırması neticesinde ortaya çıkartılmıştır. Araştırma başlatılmadan önce Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan gerekli izinler alınmıştır. Söz konusu izinlerin alınmasının ardından mülakat aşamasına geçilmiştir. Her bir mülakat ortalama olarak 30-40 dakika sürmüştür. Araştırmanın saha çalışması depremden yaklaşık beş ay sonra gerçekleştirilmiştir. Veriler konunun anlaşılması bakımından yeterli doygunluğa ulaştığında mülakat çalışmalarına son verilmiştir. Gerçekleştirilen 52 görüşmeden 20 tanesi analize dâhil edilmiştir.

4.4. Örneklem Seçimi

Bu çalışmada amaçlı örneklem bağlamında Hatay'da deprem bölgesinde faaliyet gösteren yerel yönetimlerin yönetici ve çalışanları ile görüşülmüştür. Yasal yükümlülüklerinin yanı sıra eldeki tüm imkânları ile depremin ilk anından ibaren bölgeye müdahale etmeler örneklem olarak yerel yönetim temsilcilerinin seçiminde önemli rol oynamıştır. Diğer bir etken yerel yönetim yönetici ve çalışanlarının bilişsel ve fiziksel olarak görüşme yapmaya uygun olmalarıdır.

4.5. Veri Analizi

Çalışmada tematik analiz kullanılmıştır. Bu analiz tekniği ile sahadan elde edilen veriler anlamlandırılabilir ve yorumlanabilmektedir. Bu yöntemde alandan alınan veriler transkriptlere işlenmekte, işlenen görüşmelere tekrar incelenmekte, indeksleme ve kodlama yapılmaktadır. Bu aşamada ilk temalara (anamlara) ulaşılmaktadır. Sonraki aşamada ilk temaların bağitlanmasıyla bir üst konuya ulaşılmaktadır. Son aşamada eldeki tüm verilerden hareketle sonuç yargıları oluşturulmaktadır.

4.6. Saha Bulguları

Çalışma sahası olarak Hatay bölgesi seçilmiştir. Hatay'ın kadim bir yerleşim kültürü, medeniyet ve kentleşme deneyimine sahip olması, tarihsel olarak deprem afeti ile defalarca karşı karşıya kalmış olması ve nihayetinde 6 Şubat 2023 depreminde yıkımın en fazla yaşandığı, can kaybının en yüksek düzeylere gerçekleştiği il olması bu tercihte etkili olmuştur. Ayrıca bölgenin araştırmacılar için gözlem ve görüşme yapma olanağı sağlaması bakımından erişilebilir olması da saha seçiminde kolaylaştırıcı rol oynamıştır.

Araştırmada alan olarak Hatay bölgesi tercih edilmiştir. Geniş bir coğrafyada etkili olan depremden en fazla can kaybı ve yıkımın Hatay bölgesinde gerçekleşmiş olması, Hatay'ın kadim bir medeniyet, şehirleşme kültürüne sahip olması ve araştırmacıların görüşme, gözlem gibi çalışmalarını bakımından erişilebilir olması gibi faktörler bu tercihte etkili olmuştur.

Araştırma alanı olarak seçilen Hatay'da deprem sonrasında insanların çok önemli bir kesimi evlerini terk etmek durumunda kalmışlardır. Evler ya tamamen yıkılmış ya da oturulamayacak derecede hasar almıştır. Kırsal kesimlerde ve hasar almayan bölgelerde yakınları olanlar geçici olarak bu alanlara sığınmışlardır. Bu imkânlarla sahip olmayanlar ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından oluşturulan geçici yaşam alanları olarak çadır kentlerde ya da konteyner kentlerde yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu yeni yaşam şartları depremden önceki oldukça zorlamıştır. Barınma sorunu kısmen çözülen depremden önceki beslenme, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının giderilmesi uzun zaman almış ve bu konularda önemli sorunlar yaşanmıştır. Merkezi idare ve yerel yönetimler ile gönüllü girişimlerin bölgedeki çalışmalarıyla bu sorunlar tedrici olarak azalsa da halen devam eden problemlerin olduğu görüşme ve gözlemlerle tespit edilmiştir. İlerleyen bölümlerde deprem bölgesinde araştırmaya katkı sağlayan yerel yönetim yönetici ve çalışanlarının temel demografik özelliklerine yer verildikten sonra elde edilen temalar bulguların alt başlıkları halinde sıralanmıştır.

4.7. Demografik Özellikler

Saha çalışması kapsamında toplamda 52 kişi ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerden birbirinden farklılık arz eden ve saha gerçeklerini net anlamda yansıttığı düşünülen 20 tanesi seçilmiştir. Katılımcıların yaşları 30 ile 59 arasında değişmektedir. Çalışmaya katkı sağlayan görüşmecilerin 2'si kadın ve 18'i erkektir. Katılımcıların ağırlıklı olarak yüksek eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların 3'ü Yüksek Lisans, 9'u Lisans, 2'si Ön Lisans, 6'sı Lise mezundur. Yaş durumuna bakıldığında katılımcıların önemli bir kesimin orta yaş aralığında oldukları dikkat çekmektedir. Görüşmeye katılan yerel yönetim temsilcilerinin Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden geldikleri tespit edilmiştir. Hatay içinden ve çevre illerden gelen yerel yönetim çalışanlarının yanı sıra özellikle Konya ve Kocaeli büyükşehir ve ilçe belediyelerinin katkılarından özellikle söz etmek gerekmektedir. Her iki yerel yönetim kuruluşu Hatay'da eşsiz hizmetler gerçekleştirmişlerdir. Kurdukları Konteyner Kentlerde binlerce Hataylı depremzede güvenle barınmaktadır. Gıda, giyim, sağlık ve sosyal hizmetler bakımından da Kocaeli ve Konya Büyükşehir Belediyeleri liderlik konumlarını sürdürmektedir. Katılımcıların 3 yıl – 25 yıl aralığında yerel yönetimlerde çalışma deneyimine sahip oldukları tespit edilmiştir. Aşağıdaki tablo katılımcıların bazı demografik özelliklerini göstermektedir. Bu bölümde katılımcıların ifadeleri doğrudan verilir, tırnak işareti içerisinde yazılmıştır. Katılımcı ifadelerinden sonra yer alan parantezde ise katılımcı kodu (K1, K2,...), cinsiyet (K/E) ve yaş kategorileri verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Meslek	Eğitim	Yerel Yönetimlerde Çalışma Süresi	Depremde Faaliyet Alanı	Depremde Faaliyet Bölgesi
K1	Erkek	44	Bekar	B.Belediye/Sosyal Hizmet Uzm.	Lisans	8 Yıl	Sosyal Yardım Org.	Antakya/ İskenderun
K2	Erkek	40	Evli	Belediye Kültür Müd.	Yüksek Lisans	12 Yıl	Barınma / İnsani Yardım	Antakya / Reyhanlı
K3	Erkek	59	Evli	Belediye Başkan Yrd./ Mimar	Lisans	3Yıl	Gıda / Barınma Organizasyonu	Antakya / Reyhanlı
K4	Erkek	45	Bekar	Memur /İnsan Kaynakları	Lise	5 Yıl	İnsani Yardım Org.	Antakya / Samandağ
K5	Erkek	30	Bekar	Belediye Çalışanı	Ön Lisans	3 Yıl	Arama Kurtarma	Antakya / Samandağ
K6	Erkek	41	Evli	İlçe Belediye Bşk	Lisans	4 Yıl	Barınma / İnsani Yardım	Yayladağı/ Antakya
K7	Erkek	47	Evli	Belediye Bşk.Yrd/ Jeoloji Mühendisi	Yüksek Lisans	4 Yıl	Arama Kurtarma Org.	Antakya/ Kırıkhan
K8	Kadın	33	Evli	B.Belediye/Sosyal Hizmet Uzmanı	Lisans	7 Yıl	Sağlık	Antakya
K9	Erkek	34	Evli	Belediye Çalışanı	Lise	5 Yıl	Arama Kurtarma	Antakya
K10	Erkek	56	Evli	İlçe Belediye Bşk	Yüksek Lisans	5 Yıl	Barınma / Gıda Yardım/ Org.	Reyhanlı/ Antakya
K11	Erkek	55	Evli	Belediye Çalışanı	Lisans	24 Yıl	Gıda / Barınma Organizasyonu	Antakya / Reyhanlı
K12	Erkek	46	Evli	Bel. Fen İşl.Müd./ İnşaat Mühendisi	Lisans	14 Yıl	Barınma / Gıda Yardım/ Org.	Antakya / Reyhanlı
K13	Erkek	37	Bekar	B.Belediye/İtfaiye Çalışanı	Lise	7 Yıl	Arama Kurtarma	Antakya
K14	Erkek	40	Bekar	B.Belediye/İtfaiye Çalışanı	Lise	8 Yıl	Arama Kurtarma	Antakya
K15	Erkek	44	Evli	B.Belediye/ Cenaze Aracı Şof.	Lise	14 Yıl	Cenaze Taşıma/Defin	Antakya
K16	Erkek	35	Bekar	B.Belediye/ Su İşleri Müd.	Lise	10 Yıl	Arama Kurtarma	Antakya
K17	Kadın	37	Evli	B.Belediye/Sosyal Yardım Hiz.	Ön Lisans	13 Yıl	İnsani Yardım Org.	Antakya / Samandağ
K18	Erkek	34	Evli	B.Belediye/Sosyal Yardım Hiz.	Lisans	9 Yıl	Sosyal Yardım Org.	Antakya/ İskenderun
K19	Erkek	35	Evli	Belediye Bşk.Yrd/ Ticaret	Lisans	4 Yıl	İnsani Yardım Org.	Antakya / Reyhanlı
K20	Erkek	49	Evli	Kaymakam	Lisans	25 Yıl	Mülki İdare	Reyhanlı

4.8. Deprem Öncesi Hazırlık Faaliyetlerine İlişkin Bulgular

Genelde afetlere, özelde depremlere hazırlık yerel yönetimlerin en önemli görevleri arasındadır. Hukuki düzenlemeler de bu konuda yerel yönetimlere önemli görevler yüklemektedir. Gerek Belediyeler Yasası, gerek Büyükşehir Belediye Kanunu, gerekse İl Özel İdaresi Kanunu depremlere hazırlık ve afetlere dirençli yaşam alanları oluşturulması noktasında çok ciddi düzenlemeler içermektedir. Yerleşim alanlarının zemin

etütlerinden, yapılarda kullanılacak malzeme standartlarına ve hatta inşaat yapı denetimlerine kadar yerel yönetimlere çok önemli yetki ve sorumluluklar verilmiştir. Ancak bu yetkilerin kullanımı, caydırıcı önlemler alınması noktasında maalesef gereken hassasiyetin gösterilmediği anlaşılmaktadır. Diğer yandan deprem eğitimi kapsamında verilmesi gereken ilk yardım, arama kurtarma vb. eğitimlerin de son derece eksik ve verimsiz gerçekleştiği, tatbikatların adeta yasak savma şeklinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

“Deprem öncesinde hazırlık tatbikatları birkaç defa uygulandı. Ancak itiraf etmeliyim ki bu tatbikatlar adeta yapılmış olmak için yapıldı. Hukuki düzenlemeler gereği periyodik aralıklarla yapılması ve yapılanların tutanak altına alınması gerekiyordu. Herhangi bir denetime karşı göstermelik bir tatbikat faaliyeti yapılmış gibi tutanaklar eksiksiz bir şekilde dolduruluyordu. Deprem eğitimleri belediye personeli için adeta dinlenme zamanları olarak görülüyordu. Bir odada toplanılıyor deprem eğitimi adı altında birkaç kelam edildikten sonra gündelik sohbetlere, çay kahve ikramlarına dönüşüyordu. ” (K5, E, 30).

“İmar ve yerleşim planlamaları bizden çok önce yapılmış. Büyükşehir öncesi, belde belediyeleri döneminde tamamen hatır-gönül ilişkileri çerçevesinde yapı izinleri verilmiş. Bölge büyükşehir statüsüne geçince imar mevzuatına aykırı bu yapılaşmaları yıkmak mümkün olmadı. Vatandaşa defalarca deprem tehlikesinden söz etmemiz işe yaramadı. Hatta ideolojik ve siyasi sebeplerle onlara zarar vermek istediğimiz iddiasında bulundular. Kimileri yıkım kararlarımızı yargıya taşıyarak yürütmeyi durdurma kararı aldılar. Yıkılan alanların birçoğunda halen davalık olduğumuz binalar var... ” (K6, E, 41)

“Uyandığımda sosyal medya aracılığı ile öğrendim. Öncelikle yani biraz yanıfta olsa birilerine ulaşmaya çalıştım çünkü benimde yakınlarım vardı o illerde sonrasında ne yapabiliriz ne edebiliriz diye derneğimle birtakım görüşmeler yaptık, dernekle oturduk konuştuk nasıl yapabiliriz nasıl gidebiliriz diye belirli planlamalar projeler falan yapıldı. Kim gitsin kim kalsın kim orada ne yapabilir kimin kapasitesi neye yeter kim daha çok iletişime geçsin yani daha çok bu şekilde düşündük sonrasında gitmeye karar verdik” . (K19, K, 23)

Hatay’a depremden zarar gören vatandaşlara destek olmak üzere Türkiye’nin diğer bölgelerinden çokça belediye ve büyükşehir belediyesi, ekipleri ile birlikte gelmiş, ilk yardımdan, arama kurtarma faaliyetlerine, barınmadan eğitim ve psikososyal destek çalışmalarına kadar her alanda katkı sağlamışlardır. Hatay’a diğer bölgelerden gelen yerel yönetim yönetici ve çalışanlarına deprem bölgesinde 11 il içerisinde Hatay’ı tercih etmelerinin sebepleri sorulduğunda Hatay’ın bu iller içerisinde depremden en fazla etkilenen il olmasının en etkili faktör olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer yandan Hatay’ı farklı kültürlerin bir arada yaşadığı örnek bir kent olarak gördüklerini, daha önce Hatay’a gezi amaçlı gelip buradaki tarihi ve kültürel eserlere hayran kaldıklarını ifade eden katılımcılar olduğu gibi yakınları burada olduğu için öncelikle buraya gelmek istediklerini söyleyenler de olmuştur:

“...İnsanın anılarının olduğu doğup büyüdüğü nice büyük ulusların yaşadığı bu kutsal şehir olan Hatay’ı kendi kaderine terk etmek ondan vazgeçmek düşünülemezdi Hatay bizim şahsi meselemizdir ki zaten yaşayanlardan bir tanesi de benim.” (K14, E, 40).

“Hatay’a geçen sene gezme amacıyla gelmiştik. Özellikle yemekleri harikaydı. Künefe, tepsi kebab ve daha nice mezeler. Üç semavi dine ait simgelerin yani cami sinagog ve kilisenin aynı mekânda olduğu bir mahalle vardı. Bu alan bana göre tüm dünyaya hoşgörü ve birlikte yaşama noktasında örneklik teşkil edecek ender bir yer. İnsanlar çok sıcak ve yardımsever. Dünyada ışıktandırılan ilk cadde olduğu söylenen alan buram buram tarih kokuyor. Bunca tarihi ve kültürel değerler adeta yok olması hüziün verici..” (K18, K, 34).

Hatay’a başka bölgelerden gelen yerel yönetim temsilcileri Antakya’ya ulaşmada son derece güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir. Yollarda oluşan aşırı yoğunluk, trafik, depremin yıllarda meydana getirdiği hasar ulaşımı son derece güçleştirmiştir. Antakya’ya ulaşacak alternatif güzergâhların olmaması, havalimanının zarar görmesi sonucu kullanılamaz hale gelmesi karayolu üzerindeki kalabalığı daha da artırmıştır. Özellikle ilk saatlerde arama kurtarma ekiplerinin bölgeye intikalinin sağlanması için yoğun çaba harcansa da bölgeye ancak saatler, hatta ilk gün geçtikten sonra ulaşılabilmiştir. Tabi bu durum arama kurtarma faaliyetlerini sekteye uğratmış ve can kayıplarının artmasında önemli rol oynamıştır.

“...Ben arama kurtarma ekibindeydim. Özellikle Antakya bölgesine ulaşmada çok güçlük çektik. İnanılmaz bir yoğunluk vardı. Bir saatte alınması gerek mesafe 6-7 saat sürdü. Enkaz alanında insanların can çekiştiğini düşündükçe kahroluyorduk...” (K22, E, 38).

“... Yollarda yer yer yarıklar meydana gelmiş. Bazı araçlar o yarıklara saplanmış kalmış, sahipleri ortada yok, Bölge trafik ekipleri o araçları yarıklardan çıkartıp yolu ulaşımına açmaya çalışıyordu, tabii bu durum da daha fazla kalabalık birikmesine neden oluyordu...”(K5, K, 30).

Antakya’ya gelen yerel yönetim temsilcileri gördükleri yıkım manzarasından oldukça etkilenmişlerdir. İlk önceleri depremin Kahramanmaraş merkezli olması nedeniyle yıkımın da Kahramanmaraş ve çevresinde yoğunlaştığı fikrini taşıyan katılımcılar Antakya’daki yıkımla karşılaştıklarında en yoğun yıkımın bu bölgede gerçekleştiğini, bölgede taş üstünde taş kalmadığını ifade etmişlerdir. Medyada gösterilenin çok çok ötesinde kaybın yaşandığını bölgeye gelip kendi gözleriyle tanıklık edince felaketin boyutlarının nedenli büyük olduğunu anladıkları yönünde aktarımlarda bulunmuşlardır. Bu durumun müthiş bir ümitsizlik ve moral bozukluğuna da yıl açtığını katılımcıların neredeyse tamamı ifade etmişlerdir.

“Antakya tamamen yıkılmış, Özellikle Asi Nehri etrafında ayakta kalan hiçbir bina kalmamış. Köprübaşı diye tabir edilen ve kentin merkezi olarak kabul edilen bölge imha olmuş. Hatay Devleti Meclis Binası yerle yeksan olmuş, oysa birkaç önce restore edilmiş halini ziyaret etmişim, çok çok üzgünüm...” (K17, K, 37)

“Daha önce de deprem bölgelerinde bulundum. Marmara depremini yaşadım, Van depreminde görevli olarak çalıştım. Bu başka, böyle bir yıkım görmedim. Abartmıyorum adeta kıyamet kopmuş burada...” (K11, E, 55)

“Bölgeye gelen bir gazetecinin dediği gibi; savaş ortamı ifadesi bu manzara karşısında hafif kalır. Panik içerisinde herkes bir yerlere koşturuyor, bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Manzarayı gördükçe akıl sağlığını korumanın ne denli zorlaştığını fark ediyordum. Bir de bu felaketi yaşayanların durumunu düşündükçe çok kötü oluyor insan...” (K16, E, 35)

Meydana gelen deprem hadisesini nasıl anlamlandırdıkları ve depremin oluşturduğu kayıpların nedenlerine ilişkin katılımcıların neredeyse tamamı, tedbirsizlik, eğitimsizlik, aç gözlülük, denetimsizlik, kurallara uymama veya gereken önemin verilmemesi gibi cevaplar vermişlerdir. Katılımcıların bu bilince sahip olmalarının yanında bu önlemleri almanın yasal görev ve yükümlüğü olan yerel yönetimlerde çalışıyor olmaları ayrı bir çelişki oluşturmuştur. Bazen bir belediye çalışanı, bazen bir yönetici, hatta belediye başkanı maalesef gerekli tedbirlerin alınmadığını ve kayıpların bu nedenle çok daha yüksek boyutlarda gerçekleştiğini ifade etmişlerdir. Adeta itiraf niteliğindeki bu ifadeler, deprem konusunda yerel yönetimlerin duyarlılık seviyesini ortaya koymaktadır.

“...Allah’tan gelen, ne zaman ve nasıl olacağı, ne şiddete olacağını kimsenin bilemediği büyük bir felaket yaşadık. Böyle bir teknolojiye depremi önceden bilmek mümkün değil tabii. Her şeyden önce eğitim, yapılan inşaatlarda denetimler ciddi yapılmalı. Depremin şiddeti beklediğimizden fazlaydı, hem maddi hem de manevi anlamda yıkıcıydı. Daha çok ölümlere sebebiyet verdi. Deprem bölgesinde yaşamak bir kader ama tabii Japonya örneğini verecek olursak depremde dayanıklı binaların yapılması durumunda hasarın ve kaybın ne kadar azaltılabileceği görülüyor. İşin içinde tedbirsizlik fazlasıyla var...” (K18, E, 34).

“İlk anda depremin boyutunu fark edemedik, yıkım boyutunu 3 - 5 bina sandık. Daha sonra Antakya’dan haberler geldikçe devasa boyutta olduğunu fark ettik. Kader olarak düşünmüyorum, tamamen tedbirsizlik. Önlem alınmamasının can ve mal kayıplarını artırdığını düşünüyorum.” (K15, E, 44)

“Öncelikle fay hattı bölgesine yoğun yapılaşmanın mevcudiyeti Sağlam yapı stokunun azlığı, imar mevzuatına aykırı kaçak yapılaşmanın mevcut olması- dikey mimarinin yaygınlığı gibi faktörler yanında kader olgusunun da varlığına inanıyorum. Deprem maddi kayıpların yanında en büyük kayıp manevi kayıplar yetişmiş insan kayıplarımız çok çok daha önemlidir. Hatay ili genelinde yaklaşık 23 bin vatandaşımızı kaybetmenin yanı sıra binlerce binanın ve işyerinin yıkılması kaybımızın büyüklüğünün göstergesidir ...” (K20, E, 49).

4.9. Deprem Bölgesindeki Faaliyet Sürecine İlişkin Bulgular

Deprem bölgesi Hatay’a ulaşım noktasında çok ciddi sıkıntılar yaşayan yerel yönetim temsilcileri, afet bölgesinde de zorluklar yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Yetki ve sorumluluk ile karar verme süreçlerinin merkezi idarenin temsilcisi bakanlıklar ve AFAD’ın elinde bulunması krizin tek elden yönetilesi gibi avantajları beraberinde getirir de verilen kararların isabet derecesi ve etkinliği bakımından haklı eleştirileri gündeme getirmiştir. Kararların bölgeyi daha iyi bilen, yöre halkının sosyolojisini yakından tanıyan yerel yönetimlerin merkeze alınarak süreçlerin yönetilmesinin daha sağlıklı sonuçlar getireceği düşüncesi ön

plana çıkmıştır. Afet yönetimi konusunda yerel yönetimlerin yetkinliği tartışılrsa da süreç yönetimine dâhil edilmelerinin önemli bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

Yerel yönetimlerin sürece müdahale bakımından depremin ilk zamanlarında karışıklık, eşgüdümsüzlük, plansızlık, bilgisizlik ve özellikle arama kurtarma faaliyetleri için enkaza erişim konularında çok ciddi güçlükler yaşadıkları belirlenmiştir. Aşırı derecede yıkım olduğu için yollar tamamen kapanmış, iş makineleri ve araçlar bir yana yürüyerek bile enkaz alanlarına ulaşmak mümkün olamamıştır. Aynı güzergâh üzerinde onlarca binanın yıkılması sonucu enkazın oluşturduğu yığınlar ilk üç binanın ardında kalan alanlara müdahaleyi imkânsız hale getirmiştir. Enkazdaki canlı depremzedelere zarar vermeden iş makineleri ile müdahale ederek yolları açmak ve sonraki binaların yıkıntılarının ulaşmak da çok zaman kaybına neden olmuş, bu durum da maalesef can kayıplarının artmasına sebebiyet vermiştir. Diğer yandan arama kurtarma faaliyetlerine katılan ekiplerin yeterli eğitim ve uzmanlıktan yoksun olması, arama kurtarma faaliyetleri için gerekli iş makinesi, donanım, araç gereç ve teçhizatın enkaz alanlarına geç ulaşması ya da ulaşamaması gibi konular da deprem bölgesine müdahale konusunda gündeme gelen başka zorluklar olarak değerlendirilmiştir. Bir başka zorluk depremin ilk zamanlarında yaşanan iletişim sıkıntıları olmuştur.

“...deprem bölgesinde faaliyet gösterirken yaşanan en büyük zorluklar ülke olarak bu tür afetlere yönelik görevli personellerimizin olmasına hatta planlarımızın olmasına rağmen ilk etapta iletişim zorluğu ve personellerinde afete maruz kalmasından dolayı personel ve iletişim zorluğu yaşanmıştır. Afetin büyüklüğü nedeniyle sahadan veri – bilgi toplama zorluğu ile korku ve panikten dolayı vatandaşların yoğun talepleri” (K20, E, 49).

“... Deprem bölgesinde en büyük zorluk karmaşadır, deprem anında ve sonrasında gerçekleşen karmaşa durumu, kimin ne yapacağını bilememesi, yani halk bir panik havası içerisindeydi yani biz de bunları yaşadık, yapılan işleri zora sokar.” (K2, E, 40)

“...Deprem bölgesinde yollar kapalıydı trafik felç durumdaydı otoyolda dahil olmak üzere. Deprem bölgesinde 2 defa kaza yaptık, ona rağmen kaza belalı bir şekilde sağlam bir şekilde deprem bölgesinde ulaştı, yollar kötüydü ve insanlar panik halindeydi nereye gideceğini bilmiyordu, tıkanmıştı yollar ...” (K11, E, 55)

“...Kolaylık yoktu. Daha çok zorluk vardı. İnsanlar birbirlerine ulaşamıyordu, insanlar çok gergindi. Bazı zamanlar işimizi yapmamıza bile engel olabiliyorlardı, İlk önce iletişimin hemen kesilmemesi için telekomünikasyon yapısının sağlam olması gerekiyor ve afet alanları olması gerekiyor...” (K13, E, 37)

“Depremin yıkım oranını yüksek olduğu Hatay Türkiye’imizin en güney noktası olduğu için ulaşım elbette yok denecek kadar azdı. Oluşan doğal afet sonucu yollar ve binaların aldığı ağır hasarlar yolumuza engel olsa bile çabalamaya devam ettik ama tabii ki zorlandığımız yerlerde olmadı değil”. (K15, E, 44)

“Zorluklar çok vardı. Çünkü sadece elimizdeki imkânlar yettiği kadar çaba gösterebildik. Vincimiz yoktu, araçlarımız yoktu, sadece kesme aletlerimiz vardı. Onlarla da yapabildiğimiz kadar faaliyet gösterdik, nerdeyse günde 20 saati bulan çalışmalarımız oluyordu, her bir saniyesi dakikası helal olsun bu arada...” (K14, E, 40).

Deprem bölgesi Hatay’da, ne kadar süre ile ne tür faaliyetler gerçekleştirdiklerine ilişkin sorulara yerel yönetim yönetici ve çalışanları özellikle ilk iki hafta arama kurtarma ve acil barınma beslenme konularında faaliyet gösterdiklerini, sonraki dönemlerde konteyner-kent kurulumu, kent alt yapısının iyileştirilmesi, enkaz kaldırma çalışmaları, eğitim, sağlık, psikososyal destek ile kentin yeniden imarı konularında çalışmalarını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Kocaeli ve Konya büyükşehir belediyeleri gibi birçok yerel yönetim kuruluşu deprem bölgesindeki faaliyetlerine değişik alanlarda devam etmektedirler.

“Antakya’da sosyal yardım birimimizde depremin yaşandığı günden itibaren 15-20 gün kadar görev yaptık...” (K 17, K, 37).

“...İlk gün Adana’da görev aldım, daha sonra Antakya’da çok daha fazla yıkım olduğunu öğrenince Hatay’a geçtik. Yaklaşık 26 gün bu bölgelerde aktif arama kurtarma çalışma görevini yaptık hatta kurtardığımız canlı vatandaşlar da oldu. Çok sayıda ölmüş vatandaşlar da var. Antakya’da Antakya Belediyesi ile birlikte bölgeye yoğunlaştık. Sonrasında 26 Şubatta İskenderun’a geçtik. Bu sefer Adalet Bakanlığına bağlı görevlilerle yıkılan binaların sebeplerini ve sorumlularını araştırmaya başladık.” (K7, E, 47).

“Saat 04.17’ bizde hissettik depremi. Korku vardı. Kurum amiri olarak saat 04.50’de toplantı yaptık. 50 kişilik ekip Antakya’da arama kurtarma faaliyetlerine yollandı, araç gereçler, 3 kepçe, 2 kamyon, 1 ekskavatör Antakya’ya gönderildi. Ben de arama kurtarma faaliyetlerine buldum Enkalardan 152 kişiyi sağ olarak kurtarıldı...” (K6, E, 41).

“...Depremi ilk gününden 6 Şubat sabahı Hatay’da arama kurtarma çalışmalarına başlamaya çalıştım. Çok uğraşlar verdim. Toplam olarak 45 günlük bir yardım süreci geçirdim.” (K13, E, 37).

Deprem bölgesinde yürütülen çalışmaların daha sağlıklı, verimli ve etkili şekilde gerçekleştirmesi için gereken hususlar ile ilgili yerel yönetim mensupları başta toplumda afet bilincinin oluşturulması olmak üzere modern ve yeterli donanım, araç- gereç, bu teçhizatı kullanabilecek iyi eğitilmiş, nitelikli ve yeterli sayıda personel gibi gerekliliklerin yanı sıra daha geniş manada afet yönetimi konusunda yerel yönetimlere daha geniş yetki ve bütçe imkânlarının sağlanması gibi tespit ve önerilerde bulunmuşlardır. Mevzuatta düzenlemeler yapılması, dikey yapılaşmanın önlenerek sadece yatay mimariye izin verilmesi, yapı denetimlerinin sıklaştırılması, mevzuata aykırılıkların şiddetli şekilde cezalandırılması ve caydırıcı önlemlerin hayata geçirilmesi gibi tespitler de sıklıkla dile getirilmiştir:

“Deprem bölgesinde olduğumuzu unutmamalıyız her bakımdan ne zaman nasıl bir depremle karşılaşacağımızı bilemiyoruz tabii. En önemli olay halkın depremle ilgili bilinçlendirme yapılmasıdır...” (K2, E, 40)

“Sürekli bir arama kurtarma ekibinin hazır halde bekletilmesi, halkın bilinçlendirilmesi iyi eğitim alınması ve sık sık takibat yapılması çok çok önemli.” (K17, K, 37).

“...Koordinasyonun iyi kurulması, yönetim şemasındaki kaymakamlıkların, belediyelerin, sivil toplum örgütlerinin, muhtarlar, eğitimciler, mühendislerin görüşlerin alındığı bir koordinasyon masası olması gerekir.” (K2, E, 35).

“Bugünden itibaren her birey bilinçlendirilmeli halk eğitim merkezlerinde, camilerde, okullarda, askeri alanlarda insanlığa yararı olabilecek her yerde doğal afetlerle başa çıkabilme dersi altında eğitilmelidir...” (K8, K, 33).

4.10. Deprem Sonrasına ve Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular

Deprem sonrasında iyileştirme ve yeniden yapılanma süreçleri kapsamında geleceğe dönük beklentilerin irdelendiği bu bölümde yerel yönetim çalışan ve yöneticileri ağırlıklı olarak mevzuatın yeniden düzenlenmesi, denetimlerin sıklaştırılması, caydırıcı önlemlerin alınması ve özellikle afetlere karşı dirençli ve bilinçli toplum oluşturulması konularını önceliklendirmişlerdir. Bu bağlamda eğitim ve tatbikat faaliyetlerinin her düzeyde ve platformda sürekli olarak yürütülmesi, deprem dirençli yapılaşmanın temel alınması, yatay mimariye önem verilmesi, zemin etütlerinin ve yapı denetimlerinin sürekli kontrolü gibi konular ön plana çıkmıştır. Kimi katılımcılar kısa bir süre sonra deprem hadisesinin ve oluşan trajedinin kısa sürede unutulacağı ve ifade edilen tedbirlerin zamanla ihmal edileceğini öne sürmüşlerdir.

“Bundan sonraki süreçte devletimizin hızlı ve etkin bir biçimde depremde vatandaşlarımızın yaralarının sarılması, kalıcı konutların ve yeni yerleşim alanlarının yapılması sağlanacaktır. Ancak ölen vatandaşlarımızı asla geri getiremeyecektir. Bu hadiseden ders çıkartarak yaşanması muhtemel tabiat olaylarına karşı daha sağlam ve insana en az zarar verecek yapılara özendirme, bilim ve tekniğe uygun yerleşim alanları oluşturma, afet bilincine sahip bir toplum oluşturma önemli olduğunu düşünüyorum.” (K20, E, 49)

“...Ciddiye alınması lazım, ihmal olmaması lazım, yerel yönetimlerin caydırıcı cezalar vermesi lazım, müteahhitlerin, yöneticilerin kontrolü lazım, yasa ve kanunların çıkması bunlarında tekrar takibi lazım...” (K14, E, 40).

“Şu an deprem çok taze olduğu için bazı önlemler alınacak, bu deprem bittiğinde önlemler azalacak tekrar eski haline gelecek. Çok bir şey değişeceğini düşünmüyorum, deprem şuan daha taze. 1 yıl veya 2 yıl önlem alınır ama daha sonra herhangi önlem alınmaz...” (K11, E, 55).

“... Yeni nesil bilinçlendirilecek, mühendislik sektörü yeniden gözden geçirilecek, her ilde olması şartıyla arama kurtarma ekibi ve ekipmanı olacak. Afet bakanlığı kurulacak. Binalar sağlam ve yatay mimari ile yapılacak. Binaların komple devletin kontrolünde olacak. Ovalara, sulak alanlara ev yapılmayacak. DASK yapılması zorunlu olacak ve yapmayanlar cezalandırılacak...”

“Antakya, İskenderun bu bölgelerde depremde çok ağır hasar almış bölgelerin hükümetimiz gereken yardımları yapıyor ama buraların önceki haline dönmeleri gerekiyor bunun içinde zaman gerekiyor tahminim en az 5 6 ay gerekiyordur. İnsanların psikolojik olarak destek alması gerekiyor bence. Yapılacak ilk şey Afet Bakanlığının özellikle kurulması lazım, tüm afetlerde olduğu gibi organizasyon sıkıntıları yaşandı, artık olmaması gerekiyor. Bunlarda ders alıp bundan sonraki yaşanacak felaketlerde daha düzenli, daha koordineli işler yapmak gerekiyor” (K01, E. 56).

Araştırmaya katkı sunan yerel yönetim mensuplarının büyük çoğunluğu deprem sonrasında devletin tüm imkânları ile depremzede vatandaşların yanında olacağı önce geçici, sonrada kalıcı konutların mümkün olduğunca hızlı bir şekilde vatandaşlara teslim edeceği yönündeki kanaatlerini bildirmişlerdir. Ayrıca ülkemizin coğrafik ve jeolojik olarak afetlere açık bir alanda konumlandığını ve bu nedenle başta deprem olmak üzere her türlü afet ile ilgilenecek, eğitim, hazırlık, donanım, planlama, koordinasyon ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi konuları odağına alan bir kurumsal yapının en üst düzeyde teşkilatlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. İlk akla gelen ve en geniş kapsamlı bu yapının “Afet Bakanlığı” olması gerektiği ve yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü girişimlerin de paydaş ve etkin olarak organizasyonun her safhasında olmaları gerektiğini özellikle vurgulamışlardır.

5. SONUÇ

Doğal afetler hayatın olağan akışını kesen ve insan yaşamında köklü değişikliklere sebebiyet veren hadiselerdir. Ne zaman, nerede ve ne şiddette meydana gelecekleri kestirilemediği için sürekli bir teyakkuz halinde olmayı gerektirirler. Depremler bu hadiseler içerisinde en yıkıcı olanların başında gelmektedir. Depremlerin yol açtığı maddi ve manevi zararların telafisi ya imkânsız olmakta ya da son derece uzun zaman ve yüksek maliyetler gerektirmektedir. Deprem başta olmak üzere doğal afetleri engellemek, oluşumuna mani olmak çoğu zaman imkânsızdır ancak riskleri azaltmak, hasar ve zararları azaltmak, can kayıplarının kısmen de olsa önüne geçmek önleyici tedbirlerle mümkün olabilmektedir. Bu tedbirler afet öncesinden başlayarak afet zamanı ve afet sonrasında uzanan bir dizi aktiviteyi içermektedir. Genel olarak bu aktiviteler bütününe “Afet Yönetimi” denilmektedir. Afet yönetimi, depremler başta olmak üzere doğal afetler öncesinde önleyici ve risk azaltıcı faaliyetler kapsamında eğitim ve afet bilinci oluşturulması, afetler konusunda eğitilmiş personel bulundurulması, modern müdahale ekipman, araç gereç temini, erken uyarı sistemleri, afetler esnasında acil müdahale, tahliye, ilk yardım, aram kurtarma faaliyetleri ile acil barınma, beslenme gibi faaliyetler; afetler sonrasında ise yeniden imar, uzun vadeli iyileştirme, fiziksel ve sosyal restorasyon (kalıcı konut, iş, işyeri ile toplumsal birliktelik) temini ile psikososyal destek gibi aktiviteleri içermektedir. Tüm bu faaliyetlerin hukuksal altyapısını oluşturacak mevzuat düzenlemelerine de ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bu faaliyetlerin etkin ve verimli şekilde yürütülmesi çok sayıda aktör ve paydaşın koordineli bir şekilde katkı sunmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’de afet yönetimi ağırlıklı olarak merkezi yönetimin sevk ve idaresi doğrultusunda yürütülmektedir. Devlet yönetimindeki merkezi yönetim ilklerinin ağırlığı afet yönetiminde de bariz olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak 1980’li yıllardan itibaren tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de merkezi yönetimde gevşeme ve yerelleşme eğilimlerinin hızlandığı dikkat çekmektedir. Yerel yönetimler verilen önem ölçüsünde afet yönetiminde yerel aktörlere daha çok yetki ve sorumluluk verilmeye başlandığı görülmektedir. 1999 Marmara depremlerinde merkezi idarenin afet yönetiminde yetersiz kaldığının görülmesi bu alanda yerel yönetimleri ön plana çıkaran reformları gündeme getirmiştir. Afet yönetiminin kurumsal çatısı olarak AFAD’ın 2009 yılında kurulması ve 2013 yılında Türkiye Afete Müdahale Planının (TAMP) hayata geçirilmesi afet yönetiminde yerelleşmeyi önceleyen ilklerin benimsenmesine zemin oluşturmuştur. Son dönemlerde gerçekleştirilen yıllık ve/veya dönemlik plan ve programlarda afet yönetiminde yerel aktörlere daha fazla inisiyatif tanınması ve afet öncesi önleyici önlemlere daha fazla önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Afet yönetiminde afet sonrası yara saran, telafi edici özelliği değil; önleyici ve risk azaltıcı karakteri ön planda olan bir anlayış geliştirilmiştir. Hastalık öncesi önlem almanın hastalığı tedavi etmekten daha konforlu ve daha az maliyetli olması metaforunun geçerli olduğu bu durum, afet bölgesindeki halka daha yakın, daha iç içe, sorunları çok daha iyi bilen ve dolayısıyla en isabetli ve etkili çözümleri üretme potansiyeline sahip olan yerel yönetimlerin daha fazla etkin olması gereğini ortaya koymaktadır. Zaten hali hazırda yerel yönetimlerin yasal dayanaklarını oluşturan düzenlemelerde afet durum planları yapmak, afet zarar ve risklerini azaltmak, afetler konusunda bilinçlendirme eğitim ve tatbikatları gerçekleştirmek, afetlere karşı araç gereç, ekipman ve eğitilmiş personel istihdam etmek, zemin etütleri yapmak, imar planları hazırlamak, yapı denetimi başta olmak üzere tüm bu faaliyetleri kontrol etmek gibi görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin yasal olarak afet yönetiminde yeterli yetki ve görevlere sahip olmadığı yönünde sürekli dile getirilen yargının aslında pek de gereceği yansıtmadığı; yerel yönetimlerin hukuki düzlemde yeteri kadar yetkiye sahip

olduğu ancak bu yetkileri kullanabilecek yeterli kapasite ve mali kaynaklara sahip olmadığı gerçeğinin vurgulanması gerekmektedir. Bu noktada yapılması gereken şüphesiz yerel yönetimlerin bu alanlarda güçlendirilmesidir.

Asrın felaketi olarak adlandırılan 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen deprem felaketi telafisi imkânsız can ve mal kayıplarına neden olmuştur. Depremdeki yıkımın en çok hasar verdiği il Hatay olmuştur. Nitekim depremin etkili olduğu on bir ildeki can kayıplarının yarısından fazlası; maddi kayıpların ise dörtte üçü Hatay'da gerçekleşmiştir. Hatay'da can kayıplarının yanı sıra sayısızca konut yıkılmış ve insanlar kış soğukunda barınma sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik ve ticari hayat adeta durmuştur. İşyerleri, atölyeler, kamu binaları, üretim merkezleri ve akla gelebilecek her türlü ekonomik aktivite alanı depremden etkilenmiş ve kullanılmaz hale gelmiştir. Böylesi zorlu koşullarda kendi bina ve teçhizatı ile personeli de depremden zarar gören bölgenin yerel yönetim kuruluşları depremin ilk anından itibaren arama kurtarma ve ilk yardım ile acil barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçların karşılanması noktasında olağanüstü çabalar harcamıştır. Türkiye'nin diğer bölgelerindeki yerel yönetim kuruluşları deprem merkezinin Kahramanmaraş olarak duyurulmasından dolayı önce oraya, daha sonra medyada yıkımın Antakya ve çevresinde çok daha feci olduğunu öğrenince Hatay'a geldiklerini ifade etmişlerdir. Deprem bölgesi Hatay'a erişim noktasında çok zorluk yaşadıklarını bildiren yerel yönetim temsilcileri, yolların depremden yer yer yarılmış olduğunu, bölgeye erişim için tek bir güzergâhın olması ve hava limanının da depremden zarar görmesinin müthiş bir trafik sıkışıklığına neden olduğunu bu durumunda müdahalede zaman ve dolayısıyla can kayıplarına sebebiyet verdiğini beyan etmişlerdir.

Depremin kader ama yıkımların ihmal, tedbirsizlik, bilgisizlik, denetimsizlik sonucu olduğu konusunda adeta fikir birliği oluşmuştur. Yanlış inşaat tekniklerinin, mevzuata aykırı yapılaşmanın, toplumdaki vurdumduymazlık, bilinçsizlik ve eğitimsizliğin kayıpları çokça artırdığı kanaati oluşmuştur. Bölgede faaliyet gösteren yerel yönetim yönetici ve çalışanları başlangıçta ciddi bir kaos yaşandığını, ancak kısa sürede koordinasyonun sağlandığını, her birimin yetki ve sorumlulukları çerçevesinde elinden gelenin en iyisini yapmaya gayret gösterdiklerini ancak eldeki kapasite ve kaynakların böylesi devasa bir felakete karşı yetersiz kaldığı konusunda ortak bir kabul oluşmuştur.

Yerel yönetimler temsilcilerinin deprem bölgesinin geleceğine ilişkin kanaatleri sorulduğunda devletin gerek her türlü ihtiyacı karşılama noktasında muktedir olduğunu ve bu konuda gerekenin mümkün olan en kısa sürede gerçekleştireceğine inandıklarını bildirmişlerdir. Bu süreçte yerel yönetimlerin de yasal yükümlülükleri kapsamında yeniden yapılanma ve uzun vadeli iyileştirme süreçlerine katkı sağlayacağı vurgulanmıştır. Diğer taraftan bölge dışından gelen yerel yönetim kuruluşlarının süreçte halkın ve sivil toplum kuruluşlarının da son derece önemli katkılarından söz etmek gerekmektedir. Örneğin Kocaeli Büyükşehir Belediyesi konteyner kent kurulumu ve tüm temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra bir sahra hastanesi kurarak depremde vatandaşlara destek olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Yine Konya Büyükşehir Belediyesi İki ayrı konteyner kentin kurulumu ve tüm ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra Anadolu'nun ilk camisi olan, kültürel, manevi, mimari ve tarihi çok önemli olan Habib-i Neccar Camii'nin restorasyonunu üstlenmiştir. Bölgede birçok yerel yönetim biriminin alt yapı onarımı, eğitim, psiko-sosyal destek, meslek edindirme, yeniden istihdam gibi konularda desteklerini sürdürmektedir.

Genel olarak afet yönetiminde yerelleşmenin son derece önemli ve gerekli olduğu bu depremden sonra daha da açık şekilde anlaşılmıştır. Saha gerçekleri yerel yönetimlerin afetler konusunda çok çaba harcadıkları ancak daha etkili olabilmeleri için kapasite ve mali olanaklarının güçlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Yerel yönetim birimlerinin imar planı, yapı denetimi gibi konularda nitelikli personel görevlendirilmesi ve bu personelin siyasi ve yerel baskılardan uzak görev yapma olanağı tanınmalıdır. Yine yerel yönetimler bünyesinde afetlerde zarar önleyici ve risk azaltıcı önlemler konusunda güncel ve modern eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler yerel yönetimler aracılığıyla bireylere aktarılmalı ve afete dirençli, eğitilmiş, bilinçli toplum oluşturulmasına çalışılmalıdır. Afetlere müdahalede kullanılacak araç, gereç donanımının modern teknolojik özelliklere sahip olması ve bu ekipmanları kullanacak olan personelin de yeterli, eğitilmiş ve nitelikli olması gerekmektedir. Yerel yönetimlerin ayrıca afet tatbikatlarını bireyleri de kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesi ve belirli aralıklarla tekrarlanması zorunluluk arz etmektedir.

Son dönemlerde yürürlüğe sokulan hukuki düzenlemelerle yerel yönetimlere afet yönetimi süreçlerinde daha çok yetki ve sorumluluk verilmeye başlandığı görülmektedir. Bu yetki ve sorumlulukların iyi tanımlanması ve merkezi yönetim hizmetlerinden ayrıştırılması büyük önem arz etmektedir. Yerel yönetimlerin afetler konusunda hukuksal altyapı, deneyim ve birikim yönünden yeterli hale geldiği ancak, kapasite geliştirme ve mali açıdan desteklenmeleri durumunda gerçekleştirecekleri bilinçlendirme ve önleyici politikalarla afet zararlarının çok daha azaltılabileceği vurgulanmaktadır.

KAYNAKÇA

- 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının (2709 Sayılı), 127. Maddesi, 20/10/1982 tarih ve 17844 sayılı Resmî Gazete.
- Açıkgöz, E. (2007). *Yeni Düzenlemeler Eşliğinde Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve Mali Tevzin*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AFAD, (2014). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Ankara.
- AFAD, (2021). *AFAD ve tarihçesi*, [https://www.afad.gov.tr/afad-Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun \(6306 Sayılı\), 31/05/2012 tarih ve 28309 sayılı Resmî Gazete.](https://www.afad.gov.tr/afad-Afet_Riski_Altındaki_Alanların_Dönüştürülmesi_Hakkında_Kanun_(6306_Sayılı),_31/05/2012_tarih_ve_28309_sayılı_Resmî_Gazete.)
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2023). <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri>.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2023). <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu (5902 Sayılı), 17/06/2009 tarih ve 27261 sayılı Resmî Gazete.
- Akyel R., (2005), Türkiye Kamu Yönetiminde Afet Yönetimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 15-29
- Belediye Kanunu (5393 Sayılı), 13/7/2005 tarih ve 25874 sayılı Resmî Gazete.
- Belediye Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (5998 Sayılı), 24/06/2010 tarih ve 27621 Sayılı Resmî Gazete.
- Benson, C. (2016). *ADB Sustainable Development Working Paper Series No. 41: Promoting Sustainable Development Through Disaster Risk Management*. Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (5216 Sayılı). 23/07/2004 tarih ve 25531 sayılı Resmî Gazete.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Ve Araştırma Deseni* (Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir Çev. Ed.), Siyasal Kitabevi.
- Çağlar, T. (2020). *Afet Yönetiminin Temel İlkeleri*. M. Yaman ve E. Çakır (Ed.). Farklı Boyutlarıyla Afet Yönetimi. Nobel Yayıncılık.
- Ergünay, O. (2011). *7269 sayılı Yasa Açısından Afet Bölgesi Nedir?* <http://ahsenokyar.com/?p=14880>.
- Eryılmaz, Bilal (2007), Kamu Yönetimi. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Genç, F. N. (2004). *Doğal Afetler ve Yerel Yönetimlerde Acil Durum Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması*. Yerel Yönetimler Kongresi. Çanakkale
- Genç, F. N. (2021). *Afet Yönetimi*. Nobel Yayıncılık
- Gerdan, S. (2019). Yerel Yönetimlerde Afet Zararlarının Azaltılması Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *The Journal of Social Science (TJSS)*, 3(5), 267-276.
- Gökçe, O. ve Tetik, Ç. (2012). *Teoride ve Pratikte Afet Sonrası İyileştirme Çalışmaları*. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Yayınları.
- Gözler, K. (2019). *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*. Ekin Yayıncılık.
- Hancock, D. R. And Algozzine, B. (2006). *Doing Case Study: Practical Guide For Beginning Researchers*. New York An London: Teachers College Press.
- IFRC, (2020). *World Disasters Report 2020*, https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-05/20201116_WorldDisasters_Full.pdf.
- İl Özel İdaresi Kanunu (5302 Sayılı), 04/03/2005 tarih ve 25745 sayılı Resmî Gazete.
- Kadioğlu, M. (2020). *Afet Yönetimi: Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek*. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları

- Kadioğlu, M. (2008). *Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*, (Der. Kadioğlu, Miktat ve Özdamar, Emin), ss. 1-34. JICA Türkiye Ofisi Yayınları.
- Küçükşen, M. ve Yetkin, O. (2020). *Afet Yönetimi ve Yerel Yönetimler. M. Yaman ve E. Çakır (Ed.). Farklı Boyutlarıyla Afet Yönetimi*. Nobel Yayıncılık.
- Leblebici Ö. (2014), Afetlerde Kamu Yönetiminin Rolü Ve Toplum Temelli Afet Yönetimine Doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2),457-478.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative Research: A Guide To Design And Implementation. Revised And Expanded From Qualitative Research And Case Study Applications In Education*. San Francisco, Ca: Jossey-Bass.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel Ve Nitel Yaklaşımlar* (Dursun Bayrak, H. Bader Arslan Ve Zeynep Akyüz, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- TAMP, (2021), Türkiye afet müdahale planı (TAMP). *T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*,https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2419/files/Afet_Mud_PI_ResmiG20122013.pdf
- Waugh W.L.J. & Streib G., (2006), Collaboration and leadership for effective emergency management, *Public Administration Review*, 66(1), 131-140.
- Yavuz Ö., (2020). *Afet Yönetişiminde İş Birliği Ağlarının Önemi: Kocaeli Örneği*. [Doktora Tezi], Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Yavuz, N. (2018). *Türkiye’de Afet Yönetimi*. (E. Akman ve C. Babaođlu, Ed.). Türkiye’de Kentsel Alan ve Çevre Politikası Analizi. Ekin Yayıncılık.
- Yıldırım A., Şimşek, H., (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2008). *Mahalli İdareler Reformu Sonrası Afet Yönetimi*. (M. Kadioğlu ve E. Özdamar, Ed.). Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri. JICA.